

Prof.Dr. Ján KIŠGECI, Dipl.ing. Katarína PUCOVSKÁ

Združenie pre muzeálne agrárne dedičstvo, Kulpín

Životopis Andreja Labátha a jeho prínos k Slovenským národným slávnostiam

Venovanie otcovej pozostalosti písanej vlastnou rukou – aj keď bol tlačiar a zakladateľ a prvý riaditeľ slovenskej tlačiarne v Petrovci – je veľkým záväzkom a núti nás uvažovať. A to nielen priamych potomkov a osôb, ktorým materiál bol zverení, ale aj všetkých nás, v srdciach ktorých duch slovanstva a slovenskosti stále prebýva. Drahotína Topoľská rodená Labáthová pred dvomi desaťročiami, presnejšie v decembri roku 1998 tiež vlastnoručne napísala: *Prof. Dr. Jánovi Kišgecimu životopis svojho otca Andreja Labátha s úctou a vďakou venuje Drahotína Topoľská r. Labáthová. V Bratislave, v decembri roku 1998.*

Držať v ruke starý vzácny text núti nazrieť doň. A potom sa nám už otvára istá kniha života s titulkom „Vlastný životopis – Andrej Labáth“. Avšak, hneď na nasledujúcej strane, krasopisom písaného textu, autor seba podpisuje nie Andrej ale Ondrej. To, čo je pre neho iste najdôležitejšie vysunul dopredu, a tam napísal: Drahuška 7. júna 1916, Milinka 6. mája 1919 a Vladko 6. januára 1922. Teda, najstaršie z troch detí, Drahuška, Drahotína sa narodila ešte počas I. sv. vojny a v roku 1998, teda už ako 82-ročná venovala svojrázny rodinný amulet, ktorý ako najstaršie dieťa, celý život chránila a opatrovala – scanovaný vlastnoručne písaný životopis tým osobám, ktorým dôverovala a o ktorých vedela, že venované riadky nezostanú iba na tom papieri, ale sa budú ďalej šíriť. Teda, širíme ich a ak sa podarí, bude z tých zápiskov knižočka. Nateraz ponúkame kratšie výňatky.

Keďže oslavujeme tri storočnice: slávností, gymnázia a kníhtlačiarne a pri všetkých troch podujatiach Andrej, Ondrej Labáth stál a aktívne sa podieľal, naše pomyslené návraty do dejín a roku 1919 sa iste nemôžu a nesmú zaobiť bez tohto nášho významného Petrovčana. Novinár, redaktor a prvý riaditeľ petrovskej tlačiarne a zostavovateľ Národných kalendárov Andrej Labáth sa narodil v Petrovci 19. 9. 1886 a umrel pred 85 rokmi v rodisku, v produktívnom veku, ako 48-ročný, 23. júna 1934.

V tomto roku našich významných storočníc práve jeho portrét namaloval náš akademický maliar Pavel Čáni a obraz je zaradený do kolekcie významných dolnozemskej osobností Ústavu pre kultúru vojvodinských Slovákov.

V osobných zápiskoch Ondrej Labáth akoby sa chcel požaľovať na neľahký osud a zdôveriť sa s tým, čo by sa mala dozvedieť aj širšia verejnosť a prípadne sa z toho poučiť. Nejde o denník, ktorý sa z dňa na deň píše. Ide o zápisky zaznačené v autorovom 41. roku života, v ktorých zhrnul udalosti z rokov 1918 až 1930 „dľa pamäti a niektorých zápiskov z rokov 1905 – 1907“.

Najprv sa v nich zdôveruje, že ako malý chlapec bol bojazlivý a rovesníci si z neho uťahovali, lebo bol „tučnejším ako ostatné deti“. Keď však odvahu získal, „musela ju krotiť učiteľova palica, ktorá sa ale skorej polámala ako moja tvrdohlavosť,“ píše Andrej Labáth a dodáva, že bol synom majetných roľníckych rodičov, ktorí boli „akoby prikovaní ku tej hrude“, za ktorú chceli pripäť aj svoje deti. Jemu sa to však nepozdávalo. „Po skončení obcej školy rád by som bol na štúdiá. Avšak, neopovážil som sa to rodičom povedať. Pevne som ale veril, že pri dome nezostanem a vždy som pátral po spôsobe, ktorý by ma z domu von vyviedol,“ píše v zápiskoch, kde je uvedená ešte i konštatácia, že je azda ľahšie dostať sa von zo zakliateho zámku, než z gazdovského domu. V takom zúfalom položení ubiehali jeho roky. Podľa osobných vyznaní, zúfalé boli nie pre ťažkú prácu, ale pre podceňovanie

rolníkov. Akýmsi pocitom uspokojenia z menejcennosti, zadosťučinením, mu bolo čítanie kníh. Tie si vypožičiaval z knižnice Nedeľnej školy. „V dome dobrým príkladom a povzbudzovateľom ku čítaniu bol môj starý otec. Bol stálym a pilným čitateľom hlavne Hlásnika. Keď Hlásnik prišiel, tento skorej nitkou opatrne zošil, porozrezával a potom kým od prvej litery do poslednej neprečítal, neodložil ho. Po prečítaní každé číslo odložil, takže sme mali v dome celé, úplné ročníky.“ A tak v jednom z nich sa Ondro dočítal o vynájdení kníhtlačiarstva, čo mu stále vrtalo v hlave. To nové a neznáme lákalo malého chlapca a v ňom videl svoju záchranu. Voľky-nevoľky rodičia ho 10. júla 1904 vypravovali do Liptovského Sv. Mikuláša. Na cestu sa vydal s priateľom Jankom Čánim, ktorý mal brata v Ružomberku. „Pamätám sa aký ohromný dojem a rozruch urobili na mňa Tatry. Vychovaný na rovine, zdalo sa mi, že vrcholy Lomnice a Gerlachu neba sa dotýkajú. Slovenčina, ktorá nás tam stále sprevádzala, robila mi ohromnú radosť. Ešte aj sprievodca vlaku – keď nie iné, aspoň nadával – po slovensky, čo pravda u nás bolo nepoznanou vecou.“

V Mikuláši zle pochodil, nemohol sa zjednať a tak sa vrátil domov. Domáci sa mu veľmi potešili a mysleli si, že už teraz zostane doma. Jemu však tlačiarenské remeslo stále nedalo pokoj. V jeseni toho istého roku videl v novinách inzerát, že Salvova kníhtlačiareň hľadá učňa. Prihlásil sa a bol prijatý na tri roky. Vtedy už mal 18 rokov a vzhľadom na dospelý vek rodičia zrejme od neho očakávali vážnejší prístup k práci. Preto sa neopovážil povedať im, že ide do Ružomberku za učňa, ale sa len tajne v noci 14. novembra 1904 vykradol z domu. Domácim nechal list s vysvetlením. U Karola Salvu, najvplyvnejšieho vydavateľa slovenskej literatúry, zároveň aktivistu, učiteľa, evanjelického kňaza, spisovateľa, národného a osvetového pracovníka a kníhtlačiaru začal sa húževnato učiť, neprihliadajúc na 8-hodinový pracovný čas a ani na to, či je deň a či noc. Neprekvapuje preto, že rýchlo napreduje a majiteľ Salva si ho, pre jeho pracovitosť, veľmi obľúbil. Celé večeri Andrej vypisoval adresy na časopis Kráľovná Sv. Ružena, ktorý sa u nich tlačil a odkiaľ ho expedovali. Pri doručovaní novín sa zúčastňovala celá Salvova rodina, teda hlava rodiny s manželkou a deti Milan a Marienka, ako aj všetci piati učni. To sa najčastejšie robilo večer a neraz aj do skorých ranných hodín. „Môj znamenitý šéf Salva dal si záležať na tom, aby zo všetkých svojich zamestnancov vychoval poriadnych a osvedčených Slovákov. A to sa mu aj darilo, lebo kto vyšiel od Salvov bol presvedčeným Slovákom a nepadalo mu ťažko znášať tie útrapy za svoje presvedčenie, aké musel znášať šéf Salva. Ako veľmi mu záležalo na výchove učňov, vidieť z toho, že nás – učňov – bral so sebou do Besedy, kde bývali prednášky, divadlá a kde bola čítareň.“ Píše Andrej Labáth. Salvovi učni boli preto rešpektovaní a vyhlásení boli za takých panslávov, akým bol ich šéf a veru, mnoho starostí narobili ružomerským policajtom a maďarónom.“

Liptov a hlavne Ružomberok Andrejovi prirástli k srdcu, takže sa už v druhom roku tam cítil ako doma a na Petrovec málo myslel.

„V dobe môjho pobytu v rokoch 1904 – 1909 Ružomberok prežíval dobu najkrutejšieho maďarského prenasledovania. Najsmutnejšia a najhroznejšia bola černovská masakra v roku 1907.“ Píše Andrej a ozrejmuje, že tesne pred posviackou rímskokatolíckeho kostola v Černovej (poznámka autorov: kostol projektoval kulpínsky rodák Michal Milan Harminc) a pred masakrou maďarského vojska na miestnych občanoch, rozprával sa s rodákom Samkom Čánim, že by bolo dobre ísť do Černovej odfotografovať slávnosť posviacky, keďže obaja boli náruživými fotoamatérmi. O posviacke sa už vtedy šušovalo, že to nebude dobre, keďže obyvatelia obce trvali na tom, aby požehnanie vykonal Andrej Hlinka, ktorý bol ešte skôr suspendovaný a odsúdený pre poburovanie proti maďarskej národnosti. Neodišli však. A v tú nedeľu sa zlé predtuchy obyvateľstva splnili.

„Keď som počul, čo sa deje v Černovej, letel som čo mi duša stačila. Stretávam sa so známymi. Trasú sa strachom a odhovárajú ma, aby som tam za žiadnu cenu nešiel. Neodhovorili ma. Pri vstupe do obce bolo hrozné divadlo. Ako snopy ležali tam postrieľaní

Černovania a popri nich hrdo sa prechodili maďarský periaši. Jeden nešťastník ležal v ústraní, s hrôzou sme okukávali. Bol strelený do úst.“

Táto tragédia si vyžiadala 15 mŕtvych, 10 ťažko zranených a 60 ľahko zranených. 38 dedinčanov bolo odsúdených na 36,5 roka väzenia.

„Takéto príhody mohli len upevňovať slovenské národné povedomie. Ba môžem tvrdiť, že kto prežil túto dobu v Ružomberku, zanevrel na Maďarov navždy,“ píše v záznamoch Andreja Labátha.

Bola to teda veľmi ťažká doba aj pre slovenskú tlač, teda aj pre tlačiarne, ktoré knihy vydávali po slovensky. Karol Salva sa tiež topil vo finančných ťažkostiach.

„Šéf bol prísnyim človekom, ale zato dobrá duša. Posledné roky zápasil natoľko s finančnými ťažkosťami, že napríklad Ľudové besedy, ktoré vtedy vydával, čakali hotové na expedíciu i dva týždne len preto, že nemohol zohnať peniaze na poštové známky.“

Napriek tomu dom Salvov každý čas hostil mužov pracujúcich na upevňovaní vzájomnosti československej. Karol Salva pre panslávske aktivity emigroval v roku 1909 do USA, kde pôsobil ako redaktor *Amerikánsko-slovenských novín*. Dva roky predtým 15. novembra 1907 oslobodil od učňovstva Andreja Labátha, ktorý potom pracoval do 4. januára 1908 v Ružomberku ako pomocník. Avšak, ešte počas učňovskej doby mladého Andreja trápila reuma, takže dvakrát odchádzal do Piešťan do kúpeľov. Z Ružomberku odišiel do Zvolena, avšak tu sa mu hneď v prvom týždni zdravotný stav veľmi zhoršil. Ochorel na žalúdok a lekári ho poslali domov zomrieť. Požil si však ešte zo 25 rokov, ktoré sa snažil naplno žiť a celú produktívnu pracovnú dobu zasvätiť práci na národnostnom poli.

Do príprav a organizácie Slávností bol zapojený od samotného začiatku. Angažoval sa v nich na viacerých poliach: politickom, hospodárskom, ba aj umeleckom.

„Preto aj prípravy na Slávnosti sú už v behu. Vedia ich aktéri, že čas nestojí, aj že sa termín realizácie tejto našej najväčšej kultúrnej manifestácie rapídne blíži. Preto slávnostový výbor už začiatkom júna zverí organizáciu Slávností jednotlivým odborom. Bolo ich deväť.“ Uvádza DrSc. Ján Babiak¹ v monografii Slovenské národné slávnosti a píše, že Andrej Labáth pracoval v tzv. Agitačnom odbore. Andrej Labáth sa venoval i maliarstvu a na prvých slávnostiach vystavoval svoje obrazy spolu s akademickým maliarom Karolom Miloslavom Lehotským, Zuzkou Medved'ovou a Ivanom Grúnikom a jeho diela vraj tiež vzbudili obdiv² Počas štvrtých národných Slávností svoju prvú samostatnú výstavu mala Zuzka Medved'ová a pri tej príležitosti bol vydaný katalóg s doslovom, ktorý napísal správca petrovskej kníhtlačiarne, výtvarník – amatér Andrej Labáth³. Na Slávnostiach v roku 1926 Labáth mal prednášku na Porade roľníkov a remeselníkov, kde hovoril o účele roľníckeho združovania sa a na ústrednom programe – národnej porade, ktorá prebiehala za účasti okolo 150 národných pracovníkov z Báčky, Banátu a Srijemu, ale aj českých delegátov z Chorvátska, prvý referát mal Andrej Labáth, ktorý hovoril o účeloch tej porady a o základných právach našinca.⁴

Aj na margo Slávností, tiež sa organizovali niektoré stretnutia. Do knihy Slovenské národné slávnosti, ktorú vydala Matica slovenská v Srbsku v roku 2006, autor Ján Babiak zaradil i fotografiu sedemnástich členov Poradného výboru Slovákov Dunajského bánstva, pod ktorou uvádza, že výbor zasadal mimo slávnostového programu. Na fotografii je aj Andrej Labáth.⁵

¹ Ján Babiak, Slovenské národné slávnosti s 215

² Ján Babiak, Slovenské národné slávnosti s 110

³ Ján Kišgeci a Vladimír Valentík Zuzka Medved'ová. Kultúra, Báč. Petrovec 1997

⁴ Ján Babiak, Slovenské národné slávnosti s 269

⁵ Ján Babiak, Slovenské národné slávnosti s 350